

”

TMF Almene boliger
Teknik- og Miljøforvaltningen

Orientering

Plan for bekæmpelse af hjemløshed i København

Folketinget forventes inden sommerferien at vedtage et lovforslag, som udmønter dele af regeringsaftalen om "Fonden for blandede byer – flere billige boliger og en vej ud af hjemløshed". Lovforslaget åbner mulighed for, at kommunen kan søge om statslige tilskudsmidler til midlertidigt og varigt at nedsætte huslejen i almene familieboliger, så flere almene boliger bliver tilgængelige for hjemløsemålgruppen. Det er en betingelse for at få del i de statslige tilskudsmidler, at kommunerne udarbejder en plan for bekæmpelse af hjemløshed og indgår en aftale om kommunal anvisning til relevante familieboliger.

Plan for bekæmpelse af hjemløshed

Socialudvalget forelægges på mødet den 22. juni 2022 en plan for bekæmpelse af hjemløshed i København (bilag 1), som Socialforvaltningen har udarbejdet med inddragelse af blandt andre Teknik- og Miljøforvaltningen og BL 1. kreds.

Planen belyser blandt andet udviklingen i målgruppen af hjemløse, og der opstilles syv hovedtemaer, som vil udgøre grundelementerne i bekæmpelsen af hjemløshed. Temaet om betalbare almene boliger har berøringsflader til Teknik- og Miljøforvaltningens arbejdsområde. Det fremgår af planen, at Københavns Kommune vil arbejde for at få indarbejdet flere boliger med særligt lav husleje i kommende nybyggeriprojekter. Opgaven med systematisk at afdække mulighederne for at indarbejde særligt billige boliger med statstilskud i nye byggeprojekter vil være forankret i Teknik- og Miljøforvaltningen. Opgaven vil skulle løses i samarbejde med Socialforvaltningen, som kender målgruppens behov og betalingsevne.

Aftale om kommunal anvisning til relevante familieboliger

Københavns Kommune har sammen med BL 1. kreds indgået en udlejningsaftale for perioden juli 2019 – juli 2023, hvortil der i foråret 2022 er udarbejdet et udkast til bilag. Det nye bilag skal benyttes til de kommende ansøgninger til staten om tilskudsmidler og er udarbejdet i samarbejde mellem Socialforvaltningen, Teknik- og Miljøforvaltningen, Økonomiforvaltningen, Beskæftigelses- og Integrationsforvaltningen og BL 1. kreds. Bilaget behandles politisk i sammenhæng med planen for bekæmpelse af hjemløshed i København.

Videre forløb

Efter sagens behandling i Socialudvalget skal den godkendes i Økonomiudvalget den 16. august og i Borgerrepræsentationen den 25. august.

15-06-2022

Sagsnummer i F2
2022 - 7536

Dokumentnummer i F2
1368301

Sagsnummer i eDoc
2022-0157489

Sagsbehandler
Tine Engelbrechtsen

Plan, Analyse, Ressourcer og CO2-
reduktion

Njalsgade 13
2300 København S

EAN-nummer
5798009809452

Det forventes, at staten i løbet af sommeren 2022 vil udmelde specifikke krav til kommunernes hjemløseplaner, hvorefter der kan blive behov for at justere planen. Der lægges derfor op til, at kompetencen til at opdatere planen delegeres til Socialudvalget.

Socialforvaltningen forventer at skulle indsende ansøgning om tilsagnsramme til midlertidige huslejetilskud i tredje kvartal 2022.

Teknik- og Miljøforvaltningen vil løbende efter aftale med og på vegne af almene boligorganisationer søge om tilskud til etablering af nye særligt billige boliger i forbindelse med behandlingen af konkrete byggeprojekter. Ansøgninger herom forventes at kunne fremsendes til og med november 2027.

Bilag:

1. Socialforvaltningens indstilling til Socialudvalget, Økonomiudvalget og Borgerrepræsentationen "Plan for bekæmpelse af hjemløshed i København"

DAGSORDEN

for mødet den 22.06.2022, kl. 16:30 i Rådhuset, stuen, værelse 8

5. Plan for bekæmpelse af hjemløshed i København (2022-0147721)

2

5. Plan for bekæmpelse af hjemløshed i København (2022-0147721)

Resumé

Den 26. november 2021 indgik regeringen og en række af Folketingets partier en aftale om bolig- og hjemløseområdet. Aftalen rummer bl.a. mulighed for, at kommunen kan søge om statslige tilskudsmidler til midlertidigt og varigt at nedsætte huslejen i almene familieboliger, så flere boliger bliver tilgængelige for hjemløsemålgruppen. For at få adgang til midlerne skal Københavns Kommune udarbejde en plan for bekæmpelse af hjemløshed, ligesom der skal indgås en aftale med BL - Danmarks Almene Boliger om anvisningsret til relevante almene boliger.

Indstilling

Socialforvaltningen indstiller, at Socialudvalget over for Økonomiudvalget og Borgerrepræsentationen anbefaler:

1. at godkende udkastet til Københavns Kommunes plan for bekæmpelse af hjemløshed,
2. at godkende det med BL 1. kreds forhandlede bilag til Rammeaftale om udlejning 2019-2023,
3. at godkende, at kompetencen til at opdatere planen for bekæmpelse af hjemløshed som følge af evt. senere krav og betingelser fra staten til indhold i planen delegeres til Socialudvalget.

Problemstilling

Med aftalen *"Fonden for blandede byer – flere billige boliger og en vej ud af hjemløshed"* af 26. november 2021 lægges der bl.a. op til at sikre flere billige boliger i de større byer. Aftalen afstedkommer en række konkrete lovændringer i både almenboligloven og serviceloven. Det er dog kun ændringerne i almenboligloven, der indtil nu er udarbejdet lovforslag på. De forventede ændringer i serviceloven ventes først lagt frem som lovforslag primo 2023. Endvidere ventes der i efteråret 2022 en permanentgørelse af de midlertidige, udvidede muligheder for anvendelse af udslningsboliger efter almenboligloven og lov om frikommunenetværk, som udløber ved udgangen af 2022.

Den 23. februar 2022 fremsatte regeringen et lovforslag, som udmønter hovedparten af den del af aftaleteksten, der vedrører ændringer af almenboligloven. Lovforslaget forventes vedtaget inden sommer med ikrafttræden 1. juli 2022. Lovforslaget åbner mulighed for, at kommunen kan søge om statslige tilskudsmidler til midlertidigt og varigt at nedsætte huslejen, så flere almene boliger reelt bliver tilgængelige for hjemløsemålgruppen.

Det bemærkes, at Københavns Kommune i et høringssvar over for Indenrigs- og Boligministeriet har udtrykt tvivl om, hvorvidt det i lovforslaget forudsatte tilskud på 400.000 kr. pr. bolig til varig nedsættelse af huslejen i en københavnsk kontekst vil være tilstrækkeligt til, at de nye særligt billige boliger kan opnå en startleje på ca. 3.500 kr. som tilsigtet.

I lovforslaget stilles der krav om, at kommunerne skal udarbejde en plan for bekæmpelse af hjemløshed, som forudsætning for at få del i de statslige tilskudsmidler. Af lovforslaget fremgår det, at planen skal indeholde en opgørelse over antallet af hjemløse og udviklingen heri, samt en plan for hvordan kommunen vil tilvejebringe et passende udbud af almene familieboliger til borgere i hjemløshed. De konkrete krav til planen er dog ikke fastlagt endnu. Derudover skal der være indgået en aftale med boligorganisationerne om kommunal anvisning til relevante familieboliger ift. størrelse, beliggenhed og huslejeniveau, der kan modtage tilskud efter ordningen i lovgivningen. Det forventes, at staten i løbet af sommeren 2022 vil udmelde specifikke krav til kommunernes hjemløseplaner, hvorefter der kan blive behov for at justere planen.

Arbejdet med planen er sket under inddragelse af BL, SAND, Frivilligrådet, Udsatterrådet samt Teknik- og Miljøforvaltningen. Teknik- og Miljøudvalget forelægges planen til orientering d. 20. juni 2022.

Løsning

Med udgangspunkt i det udkast til en bekendtgørelse om de statslige tilskud, der i maj 2022 er sendt i høring, arbejdes der efter en forventning om, at ansøgning om tilskud til midlertidige huslejenedsættelser vil skulle indsendes i tredje kvartal af 2022. Ansøgninger om tilskud til permanent huslejenedsættelse ifm. nybyg forventes at kunne indsendes frem til og med november 2027.

Der er udarbejdet et forslag til kommunens plan for bekæmpelse af hjemløshed (bilag 1). Der er tale om et dokument, der dels skal vedlægges kommende ansøgninger til staten om tilskudsmidler, dels fungere som en ramme for arbejdet mod hjemløshed i København. Der er således ikke tale om en udtømmende plan for kommunens indsats mod hjemløshed, men om en ramme, hvorunder der vil blive udarbejdet mere detaljerede indsatser for hjemløseplanens enkelte spor. Disse indsatser vil løbende blive videreudviklet, efterhånden som der kommer erfaringer og ny viden til, ligesom det kan blive relevant at tilføje nye indsatser.

Planen indeholder en række overordnede data om udviklingen i målgruppen af hjemløse i kommunen. Den består derudover af syv hovedtemaer, der skitserer grundelementerne for bekæmpelse af hjemløshed i København:

1. Kapacitet af betalbare almene boliger
2. Kapacitet af servicelovstilbud (boformer)
3. Bostøtte samt tilstedeværelse i de almene boligområder
4. Sagsbehandling og ydelser til borgeren
5. Pilotprojekt
6. Inddragelse og samarbejde
7. Økonomi.

I arbejdet med planen er der afholdt workshops med BL (Danmarks Almene Boliger) 1. kreds, SAND, Frivilligrådet og Udsatterådet. Her blev temaerne i planen mundtligt præsenteret, og deltagerne bidrog med input til de konkrete temaer og det kommende implementeringsarbejde. Herefter blev forslaget til planen udarbejdet. De involverede parter har således ikke set forslaget til hjemløseplanen i den nuværende form, før de afgav de vedlagte høringssvar. Socialforvaltningen har så vidt muligt forsøgt at indarbejde bidragene i forslaget. BL og rådene vil desuden blive inddraget løbende i perioden, hvor planen skal konkretiseres og implementeres. Frivillig- og Udsatterådets bemærkninger til rammen for planen kan ses i hhv. bilag 3 og 4.

Der er derudover etableret et "Billig Bolig Forum" på borgmesterniveau på tværs af Økonomiforvaltningen, Teknik- og Miljøforvaltningen og Socialforvaltningen, ligesom der er etableret et samarbejde på tværs af de tre forvaltninger under ledelse af relevante direktører, som arbejder med implementering af de forskellige elementer fra bolig- og hjemløseaftalen.

Sideløbende med udarbejdelsen af planen har der pågået forhandlinger med BL 1. kreds om et bilag til den gældende rammeaftale for udlejning og anvisning (bilag 2). Udlejningsaftalen regulerer andelen af boligsocial anvisning, fleksibel udlejning og almindelig ventelisteudlejning i områder med forskellige karakteristika og opstiller et katalog af fleksible udlejningskriterier, som boligorganisationerne – inden for de i aftalen fastlagte rammer – kan vælge til eller fra for hver enkelt boligafdeling. Det overordnede formål med udlejningsaftalen er at sikre en varieret og socialt bæredygtig beboersammensætning i de almene boligområder, samtidig med at der stilles boliger til rådighed for både kommunens boligsociale anvisning og for de øvrige boligsøgende på boligorganisationernes ventelister.

Det nye bilag til udlejningsaftalen skal benyttes til de kommende ansøgninger til staten om tilskudsmidler. Bilaget bekræfter over for staten, at parterne er enige om, at der eksisterer et solidt erfaringsgrundlag ift. bekæmpelsen af hjemløshed. Et erfaringsgrundlag, der sammen med parternes gældende rammeaftale om udlejning danner et tilstrækkeligt grundlag for at påbegynde arbejdet med de nye muligheder i den politiske aftale og den kommende lovgivning, herunder som grundlag for ansøgning om del i de statslige midler.

Den nuværende rammeaftale om udlejning og anvisning udløber i juli 2023, og parterne starter forhandlingerne om en ny aftale op i sommeren 2022. I den forbindelse har parterne forpligtet hinanden på at drøfte en række temaer, der skal bidrage til at målrette og styrke den nye rammeaftale i forhold til redskaberne i bolig- og hjemløseaftalen, herunder bostøtte og bedre udnyttelse af de boliger, der stilles til rådighed for boligsocial anvisning. Det er forventningen, at forhandlingerne om en ny udlejningsaftale vil være afsluttet ved udgangen af 2022.

Økonomi

Indstillingen har i sig selv ingen økonomiske konsekvenser. Initiativer, der kræver finansiering, ventes fremlagt i forbindelse med overførselssagen 2022-2023 samt forhandlingerne om budget 2024.

Videre proces

Efter sagens behandling i Socialudvalget skal planen godkendes i Økonomiudvalget den 16. august og Borgerrepræsentationen den 25. august. Det forventes, at planen første gang skal bruges til ansøgning om midler i det tidlige efterår 2022. Delegeres kompetencen til at opdatere planen for bekæmpelse af hjemløshed til Socialudvalget, vil eventuel fremtidig tilpasning af Københavns Kommunes hjemløseplan blive forelagt Socialudvalget. Dette kan blive relevant, når puljefrister og øvrige betingelser for ansøgning til staten er kendte. Når de forskellige indsatser under planens temaer konkretiseres yderligere, vil Socialudvalget blive forelagt en mere udbygget plan. Dette kan fx være i forbindelse med, at der gives en status på pilotprojektet i løbet af efteråret. Socialudvalget vil desuden blive orienteret, når lovforslag til servicelovsdelen af bolig- og hjemløseaftalen kommer i høring.

Mikkel Boje

/ Anders Møller Jakobsen og Eva Stokbro Jensen

Bilag

Bilag 1. Plan for bekæmpelse af hjemløshed i København

Bilag 2. Bilag til Rammeaftale om udlejning 2019-2023 til brug for ansøgning om statslige tilskudsmidler til bekæmpelse af hjemløshed

Bilag 3. Udsatterådets bemærkninger til hjemløseplanen

Bilag 4. Frivilligrådets bemærkninger til hjemløseplanen

Plan for bekæmpelse af hjemløshed i København

Indhold

Forord	3
Introduktion	4
Hjemløshed i Københavns Kommune	5
Københavns Kommunes indsats for bekæmpelse af hjemløshed	6
Tema 1 - Kapacitet af betalbare almene boliger	8
Tema 2 - Kapacitet af servicelovstilbud (boformer)	9
Tema 3 - Bostøtte samt tilstedeværelse i det almene boligområde	10
Tema 4 - Sagsbehandling og ydelser til borgeren	11
Tema 5 - Pilotprojekt	12
Tema 6 - Inddragelse og samarbejde	13
Tema 7 - Økonomi	14

Udarbejdet af:
Socialforvaltningen

Redaktion:
Københavns Kommune

Udgivelsesår:
2022

Foto:
Colourbox

Papir:
Vi trykker på miljøvenligt papir

Forord

I Københavns Kommune har vi et mål om, at borgere ikke længere skal opleve ufrivillig hjemløshed.

Det er ikke en let opgave, vi har sat os for, og vi løser den ikke på hverken én dag eller ét år. Men i København har vi – kommunen, BL og civilaktører – mange års erfaringer med at hjælpe borgere godt videre fra hjemløshed til egen bolig. Vi har alle de rigtige byggeklodser, som vi nu sætter sammen i en samlet plan mod hjemløshed.

Den nye politiske bolig- og hjemløseaftale *Fonden for blandede byer* er et vigtigt skridt mod at afskaffe hjemløshed i København. Aftalen er indgået af et bredt flertal på Christiansborg og giver kommunen reelle redskaber til at påbegynde afskaffelsen af ufrivillig hjemløshed og skabe en blandet by med plads til alle. Aftalen giver mulighed for at skabe flere almene boliger, som mennesker med almindelige indkomster kan betale, og flere billige boliger til samfundets mest udsatte grupper. Samtidig understøtter aftalen den faglige retning, som Københavns Kommune allerede i dag arbejder efter på hjemløseområdet, nemlig Housing First, som tilsiger, at hjemløse borgere så vidt muligt skal hjælpes i egen bolig med social støtte, frem for at have ophold på midlertidige tilbud.

22 procent af alle landets hjemløse befinder sig i København. Samtidig er det en velkendt problematik, at der er alt for få meget billige boliger i byen, som de mest udsatte borgere med de laveste indtægter kan betale. Der er altså en helt særlig udfordring i København med at skaffe nok af de meget billige boliger, som vi nu skal i gang med at løse.

En vigtig del af hjemløseplanen er at afsøge mulighederne for at udnytte den eksisterende masse af almene boliger på en måde, så de bliver billige nok til, at hjemløse borgere har mulighed for at betale dem. Dette skal bl.a. ske ved at udnytte de nye muligheder for at give et kommunalt huslejetilskud, indtil borgerne – med den relevante støtte fra kommunen og andre samarbejdspartnere – opnår en bedre betalingsevne. Og det skal ske ved at udnytte mulighederne for at reducere huslejen midlertidigt med statsligt

tilskud fra Fonden for blandede byer. Samtidig skal der bygges flere nye billige almene familieboliger målrettet personer med en meget lav betalingsevne. Dette skal bl.a. ske via permanent huslejetilskud fra Fonden for blandede byer.

Det er væsentligt, at vores udsatte og hjemløse borgere ikke bare får en bolig, men at de får et hjem og hjælp til at fastholde det hjem. Derfor tilbyder kommunen bostøtte til borgere, som kan være en gennemgående støtteperson i overgangen fra hjemløshed til egen bolig, og som kan hjælpe borgerne med bl.a. vedligeholdelse eller etablering af sociale netværk, og med at understøtte borgernes eget arbejde henimod et bedre liv, fx ift. sindslidelse og misbrug.

Når flere borgere hurtigere skal kunne flytte fra herberg over i egen bolig, som er bolig- og hjemløseaftalens formål, ved vi, at det også kræver en intensivisering af den hjælp, man som borger modtager både før, i overgangen til, og efter man er flyttet i egen bolig.

Kommunen kan ikke løse det alene. Vi ved, at det er ved at samarbejde, at vi bedst griber og anvender de nye muligheder i bolig- og hjemløseaftalen og bekæmper langvarig hjemløshed. BL er en afgørende samarbejdspartner for kommunen i forhold til at skaffe nok billige boliger til den kommunale anvisning – og vi har et tæt samarbejde om også at hjælpe borgerne med at fastholde boligerne og få et godt naboskab med de øvrige beboere. Et samarbejde som kun bliver endnu vigtigere fremover, hvor flere borgere med baggrund i hjemløshed skal anvises en bolig.

Civilsamfundsorganisationerne spiller også en stor og vigtig rolle. De private organisationer på hjemløseområdet har en lang historik som centrale spillere på herbergområdet og ift. arbejdet med netværk, peers, frivillighed, kobling til borgerens lokalområde m.m. Og det vil der fortsat være stort behov for. I Københavns Kommune vil vi facilitere det samarbejde, der sikrer, at vi bedst muligt kan implementere de tiltag, som bolig- og hjemløseaftalen rummer, og så vi fortsætter med at arbejde for, at København bliver en by med plads til alle – uden ufrivillig hjemløshed.

Introduktion

Planen for bekæmpelse af hjemløshed i København ("hjemløseplanen") fastlægger rammerne om kommunens videre arbejde med at afskaffe ufrivillig hjemløshed i København. Der vil blive udarbejdet mere detaljerede indsatser for hjemløseplanens enkelte spor, som mere nøje vil beskrive, hvordan vi vil gribe arbejdet an, og hvordan vi vil måle på, om vi lykkes med arbejdet. Disse indsatser vil løbende blive videreudviklet og nye tilføjet, efterhånden som der kommer erfaringer og ny viden til. Endvidere vil den endelige lovgivning på området, som ikke er kendt i dag, måske nødvendiggøre tilpasning af planen.

Arbejdet med hjemløseplanen er igangsat på baggrund af bolig- og hjemløseaftalen fra november 2021 samt den efterfølgende lovgivning.

Hjemløseplanen er struktureret ud fra syv overordnede spor, der hver især er en vigtig byggeklod i arbejdet med at nedbringe hjemløshed i København. For hvert spor gives en kort introduktion efterfulgt af de væsentligste indsatser og handlinger, der skal gennemføres og udfoldes over de kommende år.

Der er ikke tale om et udtømmende katalog over Københavns Kommunes indsatser på hjemløseområdet, men om en samling af de elementer, der er mest centrale for endnu bedre at kunne understøtte hjemløse borgere i at komme i egen bolig. Nogle af sporene er vi allerede godt på vej med, og andre vil tage længere tid at planlægge og implementere. Det vil altså være et fortløbende arbejde at udvikle planen i detaljen, såvel som at implementere den i praksis.

Hjemløshed i Københavns Kommune

Fakta om hjemløshed i København

Ifølge VIVE, der står for de nationale hjemløsetællinger, har antallet af hjemløse københavnere, dvs. borgere med hjemkommune i Københavns Kommune, siden 2015 været svagt faldende – fra 1.562 borgere i 2015 til 1.482 i 2017 og 1.442 borgere i 2019. Det er dog stadig næsten hver fjerde hjemløse borger i Danmark, der er hjemmehørende i København.

På registreringstidspunktet for den seneste offentliggjorte hjemløsetælling, i 2019, opholdt 1.408 hjemløse borgere sig i Københavns Kommune. Af disse var 1.233 københavnere. Dette svarer til 86 pct. af de hjemløse københavnere. Resten af københavnere befandt sig i andre kommuner, primært omegnskommunerne. Derudover befandt der sig på registreringstidspunktet 471 hjemløse migranter i København. Hjemløse migranter er ifølge VIVEs optælling defineret som personer uden CPR-nummer og fast ophold i Danmark. Kommunerne har kun meget begrænsede handlemuligheder ift. denne gruppe af hjemløse, hvis de ikke har lovligt ophold i Danmark.

Kommunen har ikke nyere data på antallet af hjemløse, da VIVEs hjemløsetælling for 2021 blev aflyst pga. Covid. VIVEs seneste hjemløsetælling blev gennemført i februar 2022, og resultaterne forventes offentliggjort i efteråret 2022.

Ved den seneste hjemløsetælling var det 42 pct. af de optalte hjemløse, der var indkvarteret på herberg, mens 19 pct. boede hos venner og familie. 14 pct. boede på gaden, mens 7 pct. havde ophold på natvarmestuer, og den resterende del havde ophold på hotel, kriminalforsorg, hospital m.v. Omsat til konkrete tal blev der bl.a. registreret 198 gadesovere i byen, 105 borgere på natvarmestue, 610 borgere på herberg og 272 borgere hos venner eller familie.

Ifølge Københavns Kommunes egne opgørelser befandt der sig pr. 25. februar 2022 i alt 646 københavnere på herberger. Heraf opholdt 247 sig på kommunens egne herberger samt herberger med kommunal driftsoverenskomst, mens 399 opholdt sig på eksterne herberger.

De hyppigste årsager til hjemløshed for københavnere var ifølge samme undersøgelse: Psykisk sygdom (33 pct.), stofmisbrug (30 pct.) og mangel på egnet bolig eller botilbud (24 pct.).

Ifølge Hjemløsetællingen findes der i København den højeste andel af langvarigt hjemløse, hvor 43 pct. har været hjemløse i mere end to år. På landsplan er dette kun tilfældet for ca. en fjerdedel. Tendensen går igen i andre bykommuner, men i et mere begrænset omfang.

Københavns Kommunes indsats for bekæmpelse af hjemløshed indtil nu

Recovery, rehabilitering og Housing First i Københavns Kommune

I arbejdet med udsatte voksne arbejder Københavns Kommune med rehabilitering som den grundlæggende tilgang. Rehabilitering er den professionelle ramme om borgerens personlige recovery-proces og handler om at tilrettelægge en helhedsorienteret indsats i et ligeværdigt samarbejde med borgeren med udgangspunkt i borgernes ønsker og behov.

Målet med indsatsen er borgerens recovery. Recovery tager udgangspunkt i den enkelte borgers situation og har fokus på håb, selvbestemmelse og muligheder. Et centralt element i forståelsen af recovery er, at borgeren er ekspert i sit eget liv. Ikke alle borgere kan nå et mål om at klare sig uden hjælp i egen bolig, blive stoffri eller få et job på normale vilkår – men alle kan rykke sig og skabe et værdigt og meningsfuldt liv på egne præmisser.

Denne tilgang er også central i Københavns Kommunes mangeårige arbejde med at forebygge og bekæmpe hjemløshed. Siden 2009 er dette sket med udgangspunkt i princippet om Housing First. Housing First betyder, at det første skridt er at hjælpe borgeren i egen bolig, så boligen er den base, der bygges videre på i den sociale indsats – modsat en tilgang, hvor sociale indsatser først skal gøre borgeren i stand til at bo i egen bolig. I overgangen til egen bolig modtager borgeren en intensiv bostøtteindsats, der skal klæde borgeren på til at kunne fastholde boligen og skabe det liv, vedkommende ønsker.

Indsatserne målrettet borgere i hjemløshed er forankret i Socialforvaltningen, hvor Hjemløseenheden varetager sagsbehandling og støtteindsatser over for hjemløse og voldsramte. Det gør de blandt andet ved opsøgende arbejde på

gaden, herberger og krisecentre. Det primære formål er at støtte borgeren til en mere permanent boligsituation.

Det er dog ikke alle hjemløse, for hvem en almen eller evt. privat bolig er den rette løsning. Nogle borgere indstilles i stedet til en skæv bolig eller et længerevarende botilbud. Andre borgere tilbydes et midlertidigt botilbud, fx med henblik på at styrke deres kompetencer i at bo i eget hjem eller for at få afklaret, hvad det rette tilbud fremadrettet er.

Til borgere, der er blevet anvist en bolig, har forvaltningen en række forskellige bostøtteindsatser, herunder de tre Housing First-indsatser Critical Time Intervention (CTI), Individual Case Management (ICM) og Assertive Community Treatment (ACT).

Herudover yder forvaltningen en række mindre intensive bostøtteindsatser, rusmiddel- og alkoholbehandling m.v.

Boligsituationen i Københavns Kommune

I København er den største udfordring ift. bekæmpelsen af hjemløshed, at der er for få meget billige boliger, som de mest udsatte borgere med de laveste indtægter kan betale. Hjemløse borgere, særligt unge, modtager ofte de laveste satser på kontanthjælp.

For at sikre boliger til de mest udsatte københavnere har Københavns Kommune i en årrække stillet krav om, at der i almene nybyggerier indarbejdes billige ungdomsboliger og små familieboliger målrettet den boligsociale anvisning. Det er dog en udfordring for boligselskaberne at realisere boligerne til en pris, som de udsatte borgere kan betale.

Københavns Kommune har siden 2006 fastlagt fælles rammer for udlejning af almene boliger for fire år ad gangen ved aftaler med BL 1. kreds, som repræsenterer 99 pct. af de almene boliger i København. De fælles rammer regulerer andelen af boligsocial anvisning, fleksibel udlejning og almindelig ventelisteudlejning i områder med forskellige karakteristika og opstiller et katalog af fleksible udlejningskriterier, som boligorganisationerne – inden for de i aftalen fastlagte rammer – kan vælge til eller fra for hver enkelt boligafdeling.

Det overordnede formål med udlejningsaftalerne er at sikre en varieret og socialt bæredygtig beboersammensætning i de almene boligområder, samtidig med at der stilles boliger til rådighed for både kommunens boligsociale anvisning, sådan at socialt udsatte borgere kan få et tilbud om bolig inden for en rimelig tid, og for de øvrige boligsøgende på boligorganisationernes ventelister.

Den gældende udlejningsaftale (2019-2023) udgør rammen om Københavns Kommunes aftale med boligorganisationerne om kommunal anvisning og udlejning til relevante almene boliger, herunder almene familieboliger, der vil kunne modtage tilskud efter den kommende statslige huslejetilskudsordning.

Samarbejdet mellem Københavns Kommune og BL 1. kreds betyder bl.a., at hver tredje af de ledige almene boliger går til den kommunale boligsociale anvisning – dog med den begrænsning, at der er boligområder, der ikke kan anvise til pga. beboersammensætningen i området. Boligerne anvise til udsatte borgere gennem den boligsociale anvisning i Socialforvaltningen.

Københavns Kommune og BL har sammen udarbejdet et bilag til den eksisterende udlejningsaftale, der beskriver, at parterne er enige om at gribe og anvende de nye muligheder i den kommende lovgivning, hvis mål er at bekæmpe langvarig hjemløshed. Både Københavns Kommune og BL er enige om, at der eksisterer et solidt erfaringsgrundlag, der sammen med parternes gældende rammeaftale om udlejning danner et godt grundlag for at påbegynde arbejdet med de nye muligheder i den politiske aftale og den kommende lovgivning, herunder som grundlag for ansøgning om del i de statslige midler. Det gode samarbejde videreføres, når BL 1. kreds og Københavns Kommune skal fastlægge en ny udlejningsaftale, som skal virke fra juli 2023.

Tema 1 - Kapacitet af betalbare almene boliger

I København er den største udfordring for at hjælpe udsatte borgere i egen bolig, at der er for få meget billige boliger, som udsatte borgere med de laveste indtægter kan betale. I Københavns Kommune er der indgået aftale med boligorganisationerne om, at kommunen modtager hver tredje ledige almene bolig til boligsocial anvisning. Alligevel returneres ca. 40 pct. af de boliger, som kommunen får til anvisning, primært fordi huslejen er for høj for målgruppen.

En analyse af betalingsevnen hos de borgere, der i 2021 blev indstillet til en bolig gennem den boligsociale anvisning, viste, at 64 pct. af målgruppen for familiebolig kunne betale maks. 5.000 kr./md. Blandt de indstillede til ungdomsbolig kunne 66 pct. betale maks. 3.000 kr./md. For alle målgrupper samlet set (undtaget flygtninge) var det godt 22 pct. af de boligindstillede borgere, der kunne betale maks. 3.500 kr./md. eksklusive forbrug.

Samtidig er det blevet tiltagende vanskeligt at bygge nye almene boliger, hvor borgerne med den allerlaveste betalingsevne kan bo.

Københavns Kommunes gældende Rammeaftale for udlejning og anvisning af almene boliger med BL 1. kreds udløber i sommeren 2023. I forbindelse med forhandlingerne om en ny rammeaftale har kommunen og BL 1. kreds i et bilag til udlejningsaftalen forpligtet hinanden på at drøfte en række temaer, der skal bidrage til at målrette og styrke den nye rammeaftale i forhold til redskaberne i bolig- og hjemløseaftalen.

De aftalte temaer omfatter bl.a. balancen mellem behovet for flere billige boliger i anvisningen og spredning af boligsocial anvisning i boligmassen, således at der ikke sker en uhensigtsmæssig koncentration af udsatte borgere i et boligområde. Principperne for hvilke boliger, der stilles til rådighed for den kommunale boligsociale anvisning, skal evalueres og drøftes ved indgåelsen af den nye rammeaftale. Det fremgår endvidere, at Københavns Kommune vil styrke bostøtteindsatsen for de anviste borgere, da denne er helt central for, at

udsatte borgere kommer til at fungere godt i egen bolig i en almen boligafdeling.

I den sammenhæng vil en central indsats også være at udvide det eksisterende datagrundlag på området, herunder data om hvor i byen, der anvises til, i hvilke huslejeklasser, de modtagne boliger anvendes eller returneres, samt hvilken bostøtte, de anviste borgere modtager fra kommunen. De relevante data vil blive delt med BL 1. kreds, således at der kan sikres et databaseret, fælles fundament for fremtidige indsatser, der skal nedbringe hjemløsheden i København.

Københavns Kommune vil arbejde for at få indarbejdet flere boliger med særligt lav husleje i kommende almene nybyggeriprojekter. Dette skal bl.a. ske ved ansøgning om statslige tilskud til permanent nedsættelse af huslejen, ligesom der vil blive gennemført en systematisk afdækning af mulighederne for at indarbejde særligt billige boliger i nye byggeprojekter.

I forbindelse med den kommende kommuneplan, som kommer til at gælde fra 2024, vil kommunen stille krav til etablering af boliger målrettet den boligsociale anvisning.

Kommunen vil sikre lavere husleje i eksisterende almene familieboliger via ansøgning til staten om midlertidige huslejetilskud til eksisterende byggeri.

Derudover forventes i efteråret 2022 en permanentgørelse af de midlertidige, udvidede muligheder for anvendelsen af udslusningsboliger (herunder det kommunale huslejetilskud). Kommunen vil aktivt anvende disse muligheder for tilskud i sammenhæng med den rette støtte til borgeren (jf. tema 4).

Kommunen vil løbende monitorere, hvad der realiseres af nybyggeri i huslejeniveauer, der er relevante for målgruppen af udsatte borgere med lav betalingsevne.

Tema 2 - Kapacitet af servicelovstilbud (boformer)

Københavns Kommunes erfaringer med indsatser for borgere i hjemløshed viser, at langt de fleste borgere med komplekse udfordringer og støttebehov vil kunne trives ved at bo i en almindelig bolig med den rette støtte.

Der vil dog være en gruppe borgere, for hvem dette ikke er løsningen. Det er derfor afgørende, at Københavns Kommune har den nødvendige kapacitet af alternative boformer, fx botilbud efter serviceloven og skæve boliger. Sådan har det altid været, men med bolig- og hjemløseaftalen sættes der øget fokus på hastigheden, hvormed borgere i hjemløshed skal hjælpes videre fra herbergerne. Der vil dermed også være flere borgere, der efter udredning skal hurtigere videre til længerevarende botilbud såvel som skæve boliger.

For nogle borgere kan det være relevant med et kortere ophold på et midlertidigt botilbud, som for en periode kan støtte borgeren i den rehabiliterende proces og i mange tilfælde være vejen til et liv i egen bolig. Her vil der fx kunne arbejdes med botræning, såvel som skabes afklaring af rette fremtidige botilbud og støtteindsatser.

Københavns Kommune er allerede i gang med at etablere mere botilbudskapacitet til de mest udsatte borgere. Men vi forventer, at omlægningen af herbergsområdet, som følger af bolig- og hjemløseaftalen, vil medføre et yderligere behov. Vi vil derfor afdække kommunens forventede botilbudskapacitet- og behov, herunder behov for midlertidige og varige botilbud.

Derudover vil der blive gennemført en analyse af herbergskapaciteten og det forventede fremtidige behov herfor. Ikke-kommunale aktører vil blive søgt inddraget. Kommunen vil løbende følge udviklingen i behovet for herbergskapacitet og inddrage denne viden ved fastlæggelse af den del af kapaciteten, som kommunen har indflydelse på.

Med bolig- og hjemløseaftalen vil det også være relevant at se på, hvad de væsentligste funktioner for herbergerne skal være fremadrettet, herunder hvilke kompetencer der er behov for.

Analyserne vil tilsammen skabe grundlag for en eventuel tilpasning af kommunens eksisterende tilbudsvifte og skal sikre, at de afsatte midler på området anvendes dér, hvor behovet er størst, og hvor de giver størst udbytte for borgerne.

Tema 3 – Bostøtte samt tilstedeværelse i det almene boligområde

Et centralt element i bolig- og hjemløseaftalen er, at flere borgere med herbergsophold hurtigere skal tilbydes egen bolig. Det stiller krav til den sociale støtte, borgerne modtager i forhold til overgang til og fastholdelse af boligen. Vi ved, at kommunal bostøtte til boliganviste borgere er centralt for, at en udsat borger kommer til at fungere godt i egen bolig i en almen boligafdeling. Derfor tilbyder kommunen bostøtte til borgere – uanset om de kommer fra herberger eller anden form for hjemløshed – der kan understøtte en god indflytning samt etablering og fastholdelse i boligen.

For at skabe de bedste muligheder for, at borgere, der kommer fra hjemløshed, kommer til at falde til, trives i og på sigt fastholde den anviste bolig, vil Københavns Kommune samlet set styrke og udvide brugen af de forskellige bostøtteindsatser, særligt Housing First-metoderne, til hjemløse borgere, der anvises til egen almen bolig i København.

Samarbejdet med de almene boligorganisationer er afgørende for, at vi kan løse opgaven med at nedbringe antallet af hjemløse. Det gælder både i forhold til anvisning af gode og billige boliger til hjemløse borgere, men også i forhold til at bevare det gode naboskab og bomiljøet i den enkelte boligafdeling, hvortil de udsatte borgere anvises. Vi ved, at det er vigtigt at sikre, at de boligområder, der anvises borgere til, kan være bæredygtige og velfungerende. Kommunen vil i dialog med BL se på behovet og mulighederne for at styrke sin indsats for at understøtte dette.

Der skal skabes øget synlighed om kommunens tilstedeværelse i boligområdet i det daglige, så naboer og ejendomsfunktionærer ved, hvad de kan forvente af kommunen, og hvem man skal kontakte, når der opstår en vanskelig situation. Endvidere skal kommunen synliggøre og øge kommunikationen om den støtte, borgerne modtager i egen bolig – herunder socialpædagogisk støtte efter servicelovens § 85, med anvendelse af de tre Housing First-metoder CTI, ICM og ACT, og social støtte efter § 99. Det vil ligeledes omfatte de eksisterende

ordninger med Socialforvaltningens boligrådgivere og boligsociale gadekontakt samt kontaktpersonordningen mellem de almene boligselskaber og Socialforvaltningen.

Et væsentligt tiltag vil i den forbindelse være at etablere de nødvendige arbejdsgange for, at der er en kontinuerlig dialog mellem kommunen og de lokale ejendomskontorer i hverdagen.

Med pilotprojektet (tema 5) er det forventningen, at Københavns Kommune i samarbejde med de almene boligselskaber vil opnå yderligere erfaringer med, hvordan der skabes en god overgang fra hjemløshed til egen bolig, og hvordan boligen efterfølgende fastholdes, bl.a. ved hjælp af bostøtte. Disse erfaringer vil kommunen benytte til at implementere de virkningsfulde tiltag og indsatser i kommunens generelle arbejde med at nedbringe hjemløshed. Det gælder bl.a. udbredelsen af det forløbsprogram, som skal afprøves i pilotprojektet.

Endvidere spiller private civilsamfundsorganisationer i dag en vigtig rolle ift. arbejdet med netværk, arbejdet med peers, frivillighed, kobling til borgerens lokalområde m.m. og har således mange gode erfaringer med, hvad der skaber den gode ud- og indflytning og det gode hjem. Der er stadig et væsentligt potentiale for at få disse erfaringer sat bedre i spil og derved i højere grad samtænke arbejdet mellem kommune og civilsamfundsorganisationer. Dette vil kunne lede til en større tryghed for borgeren i overgangen fra hjemløshed til egen bolig, såvel som under opholdet i eget hjem. For at sikre, at borgeren ikke kun fastholder, men også trives i boligen, vil kommunen gå i dialog med relevante civilsamfundsorganisationer om indsatser, der kan understøtte, at borgeren oplever at skabe et hjem i boligen såvel som begynder at etablere et netværk i lokalområdet. Det vil i den forbindelse også være relevant at afklare mulighederne for, hvordan civilsamfundsorganisationer kan tænkes ind som en mere integreret del af bostøtteindsatserne.

Tema 4 - Sagsbehandling og ydelser til borgeren

Hvis flere borgere skal opleve at blive hjulpet hurtigere ud af hjemløshed og over i egen bolig på en måde, der opleves som en god, tryk overgang, skal de hjemløse borgeres udflytning forberedes godt. Det kræver tilpasning af arbejdsgange og administrative processer for bl.a. udredning og visitation, så borgerne sikres rette støtte og ydelser, og så der er identificeret den rette bolig til borgeren. Dette skal ske inden for en langt mere komprimeret periode end i dag, fordi målet er, at borgerne typisk hjælpes videre fra herberget, inden der er gået 90 dage. Og det skal ske på en måde, som også sikrer, at de hjemløse borgere bliver klar til og har mod på at flytte i egen bolig.

Ifølge bolig- og hjemløseaftalen skal kommunerne fremover kunne udskrive borgere fra herbergerne på betingelse af, at der foreligger en handleplan for borgeren, at borgeren er anvist til en bolig eller visiteret til et egnet botilbud, og at borgeren er visiteret til hjælp og støtte i egen bolig. Københavns Kommune skal gennemføre de nødvendige organisatoriske tilpasninger og sikre den nødvendige kapacitet på sagsbehandling m.m., der skal til for at implementere de kommende lovændringer i den daglige drift, sådan at de bliver til gavn for målgruppen.

Der er tale om indsatser og processer, der for en dels vedkommende vil blive afprøvet i pilotprojektet (jf. tema 5), og som vil skulle implementeres bredt i Socialforvaltningens sagsbehandling og indsatser efter endt projektperiode.

Centralt i dette arbejde står implementeringen af ordningen om udslusningsboliger med kommunalt huslejetilskud i Københavns Kommunes hjemløseindsats, som det også er beskrevet under tema 1 og 5. Med den forventede permanentgørelse af de udvidede muligheder for anvendelse af kommunalt huslejetilskud er det forhåbningen, at flere borgere i hjemløshed vil kunne hjælpes hurtigere videre i en almen bolig. Kommunen vil derfor udvikle de nødvendige arbejdsgange, herunder aftaler med boligorganisationerne om relevante sagsgange, der skal til for at kunne benytte bestemmelsen, samt sikre de nødvendige ressourcer til et effektivt sagsforløb.

I udslusningsboliger kan kommunen yde et huslejetilskud til borgerne, men kun i en begrænset periode. Borgerne skal derfor hjælpes til at opnå en bedre betalingsevne i løbet af de første år i den nye bolig, således at de kan betale den fulde husleje, når udslusningsforløbet afsluttes. Derfor skal vi også styrke samarbejdet mellem socialområdet og beskæftigelsesområdet.

Som tidligere beskrevet er det ikke nok at anvise en bolig, for at borgeren får et hjem. Helt basale ting som hårde hvidevarer, en seng at sove i osv. er afgørende for, om borgeren formår at etablere sig og fastholde boligen på længere sigt. Københavns Kommune vil derfor afdække, hvad borgere, der anvises en bolig fra hjemløshed, har af basale etableringsudgifter, ønsker og behov for hjælp i forbindelse med etablering i den nye bolig.

Med bolig- og hjemløseaftalen lægges der op til, at der fremadrettet skal ske en prioritering af borgere fra kvindekrisecentre i den boligsociale anvisning, uanset borgerens hjemkommune. Københavns Kommune vil - når lovgivningen herom er på plads - foretage de nødvendige tilpasninger af indsatsen på området.

Tema 5 - Pilotprojekt

Københavns Kommune har pr. 1. maj 2022 opstartet et pilotprojekt, hvis mål er at arbejde efter intentionerne i den nye bolig- og hjemløseaftale og få konkrete praksiserfaringer med nogle af de centrale værktøjer heri. Dette skal gøre Københavns Kommune bedst muligt forberedt til implementeringen af den nye lovgivning, som er varslet fra 1. juli 2023.

Københavns Kommune vil i pilotprojektet anvise 50 borgere i hjemløshed eller risiko herfor til egen bolig. Det er afgørende, at vejen til bolig for borgere i hjemløshed anskues ud fra borgerens individuelle behov. Det er i sagens natur ikke alle hjemløse borgere, der har behov for, ønske om eller gavn af at komme på et herberg, før de indstilles til en bolig. Målgruppen for projektet vil både omfatte borgere med herbergsophold og borgere, der befinder sig andre steder, fx sofasovere. Af de 50 borgere vil 20 efter planen være fra herberget Bocentret på Sundholm, 20 vil være unge i hjemløshed eller risiko herfor, mens de resterende 10 vil være borgere, der ikke har behov for bostøtte, men som anvises gennem den boligsociale anvisning.

Borgerne skal opleve, at der går kortere tid, fra de udredes og visiteres til en bolig, til de anvises en bolig, som de kan flytte ind i med relevante ydelser, støtte og løbende opfølgning, således at de hjælpes bedst muligt til at fastholde og trives i boligen. Til projektet er der udviklet et forløbsprogram, som praksisnært anviser, hvordan dette skal ske. Det vil også blive afprøvet, hvordan indsatser fra NGO'er eller frivillige organisationer kan inddrages som en integreret del af støtten omkring borgeren i den nye bolig.

Med projektet vil Københavns Kommune anvende mulighederne for kommunalt huslejetilskud efter almenboliglovens bestemmelse om udslusningsboliger. Hermed kan huslejen i nogle af de almene boliger, der modtages til boligsocial anvisning, nedsættes i en periode på op til fem år for borgere i målgruppen. I tilskudsperioden skal der arbejdes for, at borgerne kan opnå en forbedret betalingsevne, således at de efter endt tilskudsperiode vil være i stand til at overtage boligen på ordinære vilkår.

Ved projektets afslutning vil kommunen gennemføre en erfaringsopsamling, som skal danne grundlag for skalering af virkningsfulde tiltag og indsatser.

Tema 6 - Inddragelse og samarbejde

Samarbejdet og dialogen med BL 1. kreds og de enkelte almene boligorganisationer er afgørende for, at Københavns Kommune kan løse opgaven med at nedbringe ufrivillig hjemløshed. Der vil fortsat skulle være et tæt samarbejde som beskrevet flere steder i de foregående temaer.

Socialforvaltningen har gennem mange år samarbejdet med civilsamfundsaktører på udsatteområdet, og de frivillige organisationer samt NGO'erne spiller generelt en meget stor rolle på hjemløseområdet. Implementeringen af kommunens hjemløseplan vil løbende rejse vanskelige og principielle spørgsmål, som det vil have stor værdi at drøfte og løfte med de frivillige organisationer. Forvaltningen vil løbende drøfte arbejdet med hjemløseplanen med brugerrepræsentanter. Forvaltningen har desuden i kommunens Frivilligråd og Udsatteråd en indgang til at være i løbende dialog om planen med en række af de mest centrale private aktører på udsatte- og hjemløseområdet.

Det er afgørende for vores arbejde med at nedbringe antallet af hjemløse i kommunen, at vi fortsat formår at udveksle og drage nytte af civilsamfundets og private aktørers erfaringer og evner, både i forhold til at tænke nyt og i forhold til at sprede kendskabet til og udnytte eksisterende løsninger. Københavns Kommune vil derfor sørge for, at de relevante civilsamfundsaktører løbende bliver inddraget i implementeringen af hjemløseplanen samt øvrige relevante initiativer i bolig- og hjemløseaftalen. Det kan fx være gennem drøftelser på rådsmøder, workshops om konkrete temaer eller udfordringer, og gennem løbende deling af erfaringer og data fx fra pilotprojektet og de igangsatte analyser og den kommende datamonitorering på området med BL 1. kreds.

Vi ved, at for at man som borger oplever et godt og trygt forløb henimod egen bolig er det vigtigt med kontinuitet ikke bare i indsatserne, men også i de relationer, der opbygges på vejen. Det er vigtigt, at vi formår at understøtte denne kontinuitet på nye måder, når vejen til egen bolig bliver kortere. Derfor skal vi afsøge mulighederne for i endnu højere grad at tænke indsatser fra civilsamfund og frivillige organisationer sammen med den eksisterende

tilbudsvifte, og ind i borgerens forløb fra hjemløshed, under herbergsophold, og til egen bolig.

Tema 7 - Økonomi

Københavns Kommune ønsker, at så få borgere som muligt skal opleve at blive ramt af hjemløshed - og hvis de bliver det, skal det være så kortvarigt som muligt og med færrest mulige tilbagefald til hjemløshed. Københavns Kommune ønsker derfor at investere i virkningsfulde tiltag og indsatser.

Københavns Kommune vil i løbet af 2022 og 2023 skabe et overblik over de økonomiske behov på området og arbejde for at tilvejebringe de nødvendige ressourcer.

Bilag til Rammeaftale om udlejning 2019-2023 til brug for ansøgning om statslige tilskudsmidler til bekæmpelse af hjemløshed

Københavns Kommune (KK) og BL - Danmarks Almene Boliger 1. kreds (BL) har gennem de sidste mange år samarbejdet om at opføre, anwise og udleje almene boliger til udsatte borgere med et boligsocialt behov.

Den 26. november 2021 indgik regeringen og flere af Folketingets partier aftale om Fonden for blandede byer – flere billige boliger og en vej ud af hjemløshed (bolig- og hjemløseaftalen). Aftalen skaber nye muligheder og rammebetingelser for mange af de fælles indsatser, som i dag findes på områderne. Den 23. februar 2022 fremsatte regeringen lovforslag, som udmønter en del af aftaleteksten.

KK og BL er enige om at gribe og anvende de nye muligheder i den kommende lovgivning, hvis mål er at bekæmpe langvarig hjemløshed.

Lovforslaget åbner mulighed for, at kommunen kan søge statslige tilskudsmidler til midlertidigt og varigt at nedsætte huslejen, så flere boliger reelt bliver tilgængelige for hjemløse-målgruppen. Denne mulighed hilser KK og BL velkommen.

Parterne er enige om, at der eksisterer et solidt erfaringsgrundlag, der sammen med parternes gældende rammeaftale om udlejning danner et godt grundlag for at påbegynde arbejdet med de nye muligheder i den politiske aftale og den kommende lovgivning, herunder som grundlag for ansøgning om del i de statslige midler.

03-05-2022

Sagsnummer I F2
2022 - 5311

Dokumentnummer i F2
1258531

Sagsnummer i eDoc
2022-0114167

Der findes knap 1.450 hjemløse, som er hjemmehørende i København¹. Pr. februar 2022 boede cirka 650 københavnere på herberg², hvoraf cirka hver femte har ophold på et år eller mere. Formålet med den nye aftale er, at så mange som muligt kommer i egen bolig allerede efter 90 dage på herberg. En vis andel af borgerne vil dog have brug for en anden type tilbud end støtte i egen bolig.

KK har udarbejdet planen for bekæmpelse af hjemløshed i samarbejde med bl.a. repræsentanter fra de almene boligorganisationer. I planen beskrives, hvordan man vil tilvejebringe et passende udbud af almene familieboliger til borgere i hjemløshed og fastholde borgerne i de anviste boliger. Arbejdet med hjemløseplanen bygger videre på de mange erfaringer både KK og BL har om, hvad der virker, så borgere kan fungere godt i en almen bolig.

Kommunens erfaringer fra et pilotprojekt opstartet i 2022 vil give yderligere erfaringer med forberedelsen af og støttebehovet hos målgruppen for indsatserne i bolig- og hjemløseaftalen, der anvises til egen bolig.

Hensigtserklæring om temaer i de kommende forhandlinger om ny rammeaftale om udlejning og anvisning

Den aktuelle rammeaftale om udlejning og anvisning udløber i juli 2023, og KK og BL er derfor gået i gang med at forhandle den nye aftale. KK og BL har i den forbindelse forpligtet hinanden til at drøfte en række temaer, der skal bidrage til at målrette og styrke den nye rammeaftale i forhold til redskaberne i bolig- og hjemløseaftalen. Temaerne er opsummeret nedenfor. Listen over temaer til de kommende drøftelser er ikke udtømmende, men kan suppleres løbende i den kommende dialog mellem parterne.

1. Samarbejde med BL om arbejdet med at udmønte kommunens nye hjemløseplan

Samarbejdet med de almene boligorganisationer er afgørende for, at KK kan løse opgaven med langvarig hjemløshed. Det gælder både i forhold til anvisning af gode og meget billige boliger til hjemløse borgere, men også i forhold til det gode naboskab og bomiljøet i den enkelte boligafdeling. Boligselskaberne har mange års erfaring med modtagelse af boligsocialt anviste beboere, og denne erfaring skal tænkes med i arbejdet med KK's hjemløseplan.

KK har i foråret 2022 inddraget BL 1. kreds og relevante organisationer på hjemløseområdet i udarbejdelsen af den kommunale plan for bekæmpelse af hjemløshed. Inddragelsen vil fortsætte undervejs i implementeringen af planen.

Som led i dette bliver det beskrevet, hvordan KK i samarbejde med borgeren afklarer det konkrete boligbehov, sikrer at borgeren er boparat

¹ Hjemløsetælling 2019, VIVE

² Herbergsdata, Socialforvaltningen KK

til en dagligdag i en almen boligafdeling, sikrer hjælp til etablering af boligen og afklarer, hvilke støtteforanstaltninger kommunen kan yde borgeren. I forlængelse heraf vil det også blive beskrevet, hvordan de anviste borgere i løbet af perioden for det midlertidige huslejetilskud opnår en bedre betalingsevne.

Parterne vil i de kommende forhandlinger om ny rammeaftale for udlejning drøfte hvilke data, der løbende skal følges med henblik på fælles evaluering og opfølgning på f.eks. rapporterede udfordringer.

2. Bedre indsigt i målgruppen og boligmassen

Kommunen modtager i dag en fast andel af de ledige almene boliger til boligsocial anvisning, men kan kun benytte ca. halvdelen af boligerne, fordi prisniveau og størrelse i de resterende boliger ikke matcher målgruppernes behov.

Til brug for genforhandlingerne om en ny rammeaftale om udlejning og anvisning vil KK udarbejde en analyse, der skal afdække den målgruppe af hjemløse borgere, der forventes anvist til en almen bolig. Analysen vil også afdække, hvilke bolig- og botilbudstyper kommunen mangler til de forskellige målgrupper (set ift. støttebehov, betalingsevne m.m.).

3. Bostøtte til hjemløse borgere og til andre målgrupper, der anvises via den boligsociale anvisning

Både BL og KK ved, at kommunal bostøtte til boliganviste borgere er centralt for, at en udsat borger kommer til at fungere godt i egen bolig i en almen boligafdeling. Denne viden afspejles i KK's hjemløseplan.

KK vil som følge af bolig- og hjemløseaftalen, herunder omlægning af statsrefusion fra borgeres ophold på herberg til andre indsatser, afsætte den nødvendige økonomi til at styrke bostøtteindsatsen, jf. den forventede nye lovgivning på området og kommunens hjemløseplan.

4. Balance mellem behov for flere billige boliger i anvisningen og spredning af boligsocial anvisning i boligmassen

Principperne for hvilke boliger, der stilles til rådighed for den kommunale boligsociale anvisning, evalueres og drøftes ved indgåelsen af en ny rammeaftale for udlejning og anvisning.

Det er i den forbindelse vigtigt at sikre, at boligområderne kan være bæredygtige og velfungerende. En mulighed kunne være, at de nye tiltag, der indføres med bolig- og hjemløseaftalen, ikke fører til anvisning af mere end hver 3. ledige bolig i nogen afdeling. Det bør også sikres, at anvisningen af udsatte borgere spredes mest muligt.

5. Bedre udnyttelse af de boliger, der stilles til rådighed for boligsocial anvisning via huslejereduktion.

Bolig- og hjemløseaftalen og den foreslåede lovgivning gør det muligt at reducere huslejeniveauet. Det betyder, at en større andel af de boliger, som boligorganisationerne stiller til rådighed for kommunal anvisning, forventes at kunne benyttes frem for at blive returneret.

6. *Etablering af nye små billige almene familieboliger målrettet boligsocial anvisning*

I det fremsatte lovforslag gives mulighed for, at der kan ydes et statsligt tilskud på 400.000 kr. pr. bolig til etablering af særligt billige almene familieboliger i nybyggeri, der stilles til rådighed for boligsocial anvisning.

Parterne vil derfor i kommende byggeprojekter systematisk afdække mulighederne for at indarbejde små almene familieboliger, som med de forventede nye tilskudsmuligheder kan bidrage til at skabe flere boliger til hjemløse målgrupper med lav betalingsevne.

Udsatterådets bemærkninger til kommunens overordnede ramme for en Plan for bekæmpelse af Hjemløshed

[25. maj 2022]

Først og fremmest mener Udsatterådet, at kommunen bør se på årsagerne til hjemløshed og sin egen andel i denne problematik. Ønsker Københavns Kommune at bekæmpe hjemløshed, er det i Udsatterådets optik centralt, at kommunale beslutninger, der har som konsekvens, at borgeren bliver hjemløs, ikke bør kunne gennemføres.

Der er tilfælde, hvor kommunen med sanktioner eller andre uhensigtsmæssige tiltag er med til at skabe hjemløshed eller gøre det sværere for udsatte borgere at komme ud af hjemløshed. Det er Udsatterådets erfaring, at eksempelvis Beskæftigelses- og Integrationsforvaltningen ofte møder borgeren med sanktionering, trusler om sanktionering og krav om fremmøde til møder, som blot bidrager negativt til borgerens situation. For eksempel tages der ikke hensyn til, om borgeren er i et behandlingsforløb, som gør, at vedkommende ikke kan møde i jobcenteret, og der er generelt manglende forståelse for, hvad det indebærer at leve et udsat liv. For borgere på §109 og §110 tilbud gør egenbetalingen, at de under opholdet oparbejder gæld, som udover generelt at være uhensigtsmæssigt, også underminerer deres betalingsevne og dermed muligheden for at komme i egen bolig.

Udsatterådet ser det som essentielt, at vejen til bolig for hjemløse ansues ud fra individuelle behov. Det er ikke alle hjemløse borgere, der har behov for, ønske om eller gavn af at komme på et herberg, før de indstilles til en bolig. Deriblandt unge eller gadesovere. Sidstnævnte gruppe har ofte været igennem flere herbergsophold uden succes og rådets erfaring er, at langt de fleste i denne gruppe vil have behov for at komme direkte i bolig - uden at være tvunget til at skulle på herberg først.

I det hele taget mener Udsatterådet, at udsatte borgere - såfremt det er deres eget ønske - bør indstilles til bolig uanset, om de lever på gaden, kommer fra et herberg eller er sofasovere.

Rådet har erfaret, at det i nogle tilfælde opleves som nødvendigt at tale en borgers situation ned/udsatheden op for at få anvist en bolig hurtigt. Det er problematisk og viser tydeligt, at kommunen har svært ved at imødekomme borgernes behov for at blive boligindstillet, selvom manglende boligindstilling betyder, at borgeren risikerer at ende på gaden, som sofasover eller ifm. ophold på §109 ender tilbage i den situation, vedkommende oprindeligt flygtede fra. Derudover kender

Udsatterådet til eksempler på, at kommunen opstiller selvopfundne kriterier for, at borgere kan blive boligindstillet, som ikke er juridisk gangbare.

Udsatterådet ser det desuden som væsentligt, at myndighederne samarbejder gnidningsfrit på tværs. Både internt i kommunen og i de tværkommunale relationer, hvor en udsat borger fra København skal have bolig i en anden kommune eller en udsat borger fra en anden kommune skal have en bolig i København.

Herbergernes arbejde (og takster) skal justeres efter de nye tidsmæssige rammer. Udsatterådet mener, det er vigtigt, at det bliver defineret, hvad kerneopgaven for herbergerne skal være fremadrettet. Det er nødvendigt at vide, hvilke kompetencer der er behov for på herbergerne i fremtiden. Det afhænger af, hvad herbergernes rolle skal være. Skal de for eksempel skabe en relation, som skal føres videre i egen bolig/botilbud som bostøtte eller efterværn med videre? Eller skal de blot "passe" borgeren, indtil kommunen har deres indsatser klar?

For de borgere, hvor et ophold på herberg, før egen bolig, er den rigtige løsning, er det vigtigt, at indsatsen på herberget er håndholdt, samt at der er plads til ro. Det indebærer, at der lyttes til den enkelte borgers ønske og stemme. For nogle borgere vil det for eksempel være et ønske at komme på et botilbud frem for i egen bolig. Ligesom der kan være særlige behov på baggrund af borgerens etnicitet/kulturelle baggrund, der skal tages med i betragtning, når borgeren skal i egen bolig.

Når det kommer til borgere, der flytter i egen bolig fra §109 tilbud, er det vigtigt med en opmærksomhed på de behov, der følger af, at der også er børn i boligen.

Udsatterådet ser gerne, at kommunen går væk fra et systemsprog, hvor der tales om overgange mellem faser ift. at gå fra at være hjemløs til at være i egen bolig. Det er mere hensigtsmæssigt at tale om forløb, så borgeren oplever at være på vej i forløbet uanset, hvor han eller hun er. Forløbet skal ikke anskues som lineært med indsatser, der kommer efter hinanden i en bestemt rækkefølge, men derimod som et sammenhængende forløb, hvor indsatser godt kan være sideløbende.

Individuelle hensyn er også vigtige, når det kommer til udredning. Udsatte borgere bør ikke konsekvent udredes, før de kommer i bolig. En udredning kan fint komme, når borgeren er kommet i bolig hjulpet af bostøtten. Udsatterådet mener, at det i mange tilfælde vil være mere meningsfuldt at udrede borgeren, når vedkommende er kommet i bolig og har fået mere ro omkring sig og tid til at omstille sig. I enkelte særligt komplekse tilfælde kan det give mening at udrede borgeren først, men der bør være en konkret individuel vurdering af, om det er tilfældet eller ej.

Rådet mener heller ikke, det er hensigtsmæssigt, at borgeren skal honorere en masse krav for at komme i egne bolig. Udsatte borgere har først og fremmest behov for opbakning til at lykkes med deres forløb og for at få en bolig. Derefter kan der – i tråd med Housing First – arbejdes med at hjælpe borgeren til at leve et godt liv i egen bolig. Bo-træning

skal ikke kun foregå på herberg, men også når borgeren har fået bolig eller botilbud.

Udsatterådets erfaring er, at mange udsatte borgere, der kommer fra gaden eller herberg først og fremmest har brug for ro, søvn og jævnlig kontakt uden krav den første måned, og derefter kan man begynde at afklare, hvad borgerens ønsker og behov er fremadrettet.

Udsatterådet mener, der bør være fokus på og afsættes ressourcer til at gøre boligen til et hjem for hjemløse eller andre udsatte, der kommer i egen bolig. Der skal være mulighed for etableringshjælp, både i form af et køleskab, en seng og andre essentielle ting, men også jævnlige besøg og hjælp til at opretholde eller skabe relationer. Som det er nu, er der for meget bureaukrati omkring flyttehjælp, møbelhjælp med videre. Skal det fungere, så skal det forenkles.

Det er vigtigt, at borgeren selv får lov til at vælge møbler og skabe indretningen. En stor del af målgruppen vil erfaringsmæssigt også have behov for hjælp til at pakke flyttekasser ud og skabe et indbydende hjem, når de har været et stykke tid i boligen. Udsatterådet vil igen understrege vigtigheden af retten til selvbestemmelse og retten til at vælge den måde, man ønsker at leve på. Det skal respekteres, at det nu er borgerens eget hjem, og selvom mange for eksempel vil have gavn af at blive hjulpet til fællesskab, er der andre, der trives bedst alene.

Det er vigtigt at opretholde en opsøgende indsats, holde kontakten og sikre støtte, når borgeren er flyttet i egen bolig eller på et botilbud. Det er centralt at huske, at Housing First både indebærer bolig og tilstrækkelig bostøtte. Udsatterådet vil i den forbindelse understrege vigtigheden af, at kommunen er opmærksom på, at kortere herbergsophold har betydning for muligheden for at 'overleve' relationer. Det er derfor vigtigt fortsat at bruge og understøtte det eksisterende netværk omkring borgeren. Rådet vil påpege, at civilsamfundsorganisationer i mange tilfælde kan have en vigtig rolle her, da de har kontakt til mange borgere, som ikke har kontakt til kommunen.

Udsatterådet mener, at kommunen bør lade civilsamfundet få en større plads, når det kommer til at lave bostøtte og efterværn for udsatte borgere, der kommer i egen bolig. Der bør være mulighed for, at borgeren selv kan vælge sin bostøttemedarbejder. Ligesom det kendes fra andre områder, hvor en borger visiteres til hjælp og derefter selv vælger, hvem der skal udføre den i blandt en række kvalificerede udbydere. Udbydere, som for eksempel kan være selvejende tilbud såvel som kommunale.

Civilsamfundsorganisationer skal medtænkes både før borgeren kommer i bolig, og når borgeren er i bolig som bostøtte, adgang til fællesskaber og hjælp til store og små udfordringer i hverdagen. Civilsamfundet har mulighed for at skabe tillid, tryghed og have en stor fleksibilitet i forløb med den enkelte borger og bidrager med specialviden i forhold til mange forskellige grupper af udsatte, f.eks. gadesovere eller voldsramte, som har brug for specifik faglig støtte til at fastholde strategier for ikke at ende tilbage på gaden eller i det voldelige forhold.

Udsatterrådet mener, at inddragelse af civilsamfund i den sociale opgavevaretagelse bidrager til at højne kvaliteten. Rådet har dog flere opmærksomheder i den forbindelse. Dels ser rådet et behov for at kommunen i højere grad anerkender og respekterer civilsamfundets særlige bidrag og kompetencer. Kommunen bør lade civilsamfundet selv definere, hvilke opgaver de kan og skal løse fremfor at tildele dem opgaver. Civilsamfundet kan generelt, og i forbindelse med bekæmpelse af hjemløshed, bidrage med at sikre et helhedssyn og specialistviden, som i højere grad bør sættes i spil i opgaveløsningen på udsatteområdet.

En anden opmærksomhed er, at kommunen ikke skal sætte lighedstegn mellem frivillige og civilsamfund. Det er vigtigt, at der er en forståelse for og skelnen mellem, de indsatser henholdsvis (socialfaglige) professionelle fra civilsamfundsorganisationer og frivillige kan bidrage med.

I lyset af, at kommunen allerede for 12 år siden satte en hjemløsestrategi i søen og begyndte at sætte fokus på Housing First principperne, vil Udsatterrådet gerne tilkendegive en ærgrelse over, at kommunen først nu, med en sanktion fra staten for alvor sætter ind for at få socialt udsatte borgere i egen bolig.

Sidst, men ikke mindst er Udsatterrådet bekymret for, om kommunen er klar til at løfte de opgaver, der følger af den nye aftale på bolig-hjemløse området. På nuværende tidspunkt er sagsgange, lang sagsbehandlingstid og manglende grad af fleksibilitet med til at spænde ben og forhale borgernes vej i egen bolig. Kan myndighedsdelen følge med i de korte processer og er kommunen klar til at udvise den grad af fleksibilitet, der skal til for at lykkes med at bekæmpe hjemløshed, og tilrettelægge indsatserne efter borgernes ønsker og behov?

På vegne af Udsatterrådet i Københavns Kommune

Peter Juul, formand

16. maj 2022

Hørings svar med bemærkninger og input til Københavns Kommunes plan for bekæmpelse af hjemløshed

Frivilligrådet takker for at få muligheden for at deltage i workshoppen faciliteret af Socialforvaltningen og for at afgive bemærkninger og input til Københavns Kommunes arbejde med en plan for bekæmpelse af hjemløshed.

Vejen til livet i egen bolig kan deles op i faser, hvilket workshoppen blev faciliteret omkring. Frivilligrådets bemærkninger og input i dette høringssvar er stillet op efter disse.

Frivilligrådet vil til at begynde med pointere vigtigheden af civilsamfundet og det frivillige arbejde – også i regi af bekæmpelse af hjemløshed, herunder de forskellige trin fra livet før egen bolig og til livet i egen bolig, hvis det er, hvad den enkelte borger ønsker. Frivilligrådet opfordrer til at tænke frivilligheden ind i processen så hurtigt som muligt, da relationer, mv. tager tid at bygge op.

Livet før egen bolig

Hvis der er tale om, at borgeren ønsker et liv i egen bolig, og at herbergsopholdet forinden er 3-4 måneder, er det vigtigt, at speederen skal i bund. Det gælder alle parter i processen. Et kort ophold kræver en god afdækning af borgeren, en hurtig udredning og at et samarbejde hurtigt etableres mellem andre parter og kommune. Dertil at botræning ikke kun sker på herberget, men nu også egen bolig. Der er flere processer i forhold til tildelingen af egen bolig, som skal være hurtigere, herunder indstilling til bolig, ansøgning til boligstøtte, etablering, mv. Det er rådets opfattelse, at de kommunale procedurer eventuelt skal gennemtænkes i forhold til at tildele en bolig. Det kunne fx være ved at digitalisere, udelukke eller bytte rundt på dele af processen. Hvis det giver mening i forhold til borgerens behov, kunne udredningen eksempelvis ske efter vedkommende har fået tildelt sin bolig.

Når det drejer sig om et kort ophold, mener Frivilligrådet, at der er brug for en anden faglighed end i dag, da der i højere grad er tale om udredning og afklaring ved det korte ophold.

Der skal eventuelt være en større mængde af faglige medarbejdere på herberget, som kender systemerne, såsom kommunen, så de kan være medspillere til myndighedsopgaverne. Kommunen bør have et overblik

over, hvad civilsamfundet kan tilbyde og præsentere borgerne for de muligheder der er, fx at få en kontaktperson, allerede ved indskrivningssamtalen.

Generelt opfordrer rådet til, at kommunen kigger i retning af andre kommuner i forhold til gode erfaringer på dette område.

Overgang til egen bolig

Ifølge Frivilligrådet bør relationerne fra livet før egen bolig følge med i overgangen til livet i egen bolig. Kontinuitet i relationerne er vigtigt, fordi det skaber tryghed. Der skal samtidig være fokus på, at borgerne får en positiv oplevelse, hvis der sker et skift i relationen.

Frivilligrådet mener, at det skal være et tidssvarende hjem, som borgerne tildeles. Derfor bør kommunen sørge for det basale i boligen, såsom seng, køleskab og komfur samt flyttehjælp og eventuelt en enkelt-ydelse til etableringshjælp. Der er mange borgere, som ikke får tilstrækkelig etableringshjælp, hvorfor det er svært at komme videre og få et godt liv i egen bolig.

Civilsamsfundsaktørerne har allerede erfaringer med den gode udflytning, som kommunen burde benytte sig af. Civilsamfundet vil kunne sørge for hjælp til indkøb af inventar, herunder planter og billeder, samt indretning. Der skal også være plads til at hjælpe med praktiske ting, såsom betaling af regninger mv., hvor civilsamfundets tilbud og frivilligt arbejde, såsom økonomirådgivning, støttekontaktperson og besøgsven, bør tænkes ind.

Livet i egen bolig

Når det praktiske er på plads i forhold til at få etableret borgeren i egen bolig, mener Frivilligrådet, at civilsamfundet og frivilligheden kan noget særligt i forhold til at støtte borgeren i at få bygget sig selv op igen som menneske. Her går opfordringen til at sørge for kontinuiteten i relationen igen.

Blandt Frivilligrådets medlemmer har flere i deres arbejde blandt tidligere hjemløse i egen bolig oplevet, at ensomhed og social isolation står i vejen for, at borgeren kan få et godt liv i egen bolig – og i yderste konsekvens holde fast i livet i egen bolig.

Frivilligrådet vil gerne fremhæve, at det er vigtigt at have fokus på, at sikre, at borgeren ikke falder tilbage i gamle mønstre, fx i tilfælde af at ensomhed skulle opstå og der søges tilbage til tidligere miljøer. I den forbindelse kan man overveje, hvordan målgruppen kan engageres til at deltage i civilsamfundets aktiviteter. Man kan tænke anderledes ved fx at tildele de borgere, som har lyst, en opgave som frivillige, så de oplever ligeværdige relationer og at være bidragsydere frem for kun modtagere. Herudover bør civilsamfundet frivillige tænkes ind som en del af

det indsatsen mod ensomhed og social isolation. Her vil frivillige kunne gøre en stor forskel ved at tilbyde socialt udsatte mennesker en ligeværdig relation baseret på fri vilje fra begge parter.

Frivilligrådet mener generelt, at kommunen *skal* tænke frivillige muligheder i civilsamfundet bedre ind i forløbet på en integreret og naturlig måde på alle niveauer fra ledelse til medarbejdere. Der eksisterer samarbejder mellem kommunen og civilsamfundet, som fungerer, herunder mellem hhv. WeShelter og Røde Kors Hovedstaden med Socialforvaltningens Center for Rusmiddelbehandling. Disse samarbejder hjælper parterne til at forstå hinandens systemer og processer. Frivilligrådet mener, at den ideelle kombination er et godt samarbejde og et ledelsesmæssigt fokus på frivilliginddragelse. Det kræver dog ledelsesmæssigt engagement og opbakning at få organisation/medarbejdere til at indtænke det frivillige arbejde.

Generelle opmærksomhedspunkter

'Housing First' er en fornuftig ide, *hvis* borgerne har økonomien til det. Dog er der en stor del af borgerne i målgruppen for hjemløshed, som får så lav en ydelse, at de aldrig kommer i egen bolig, hvorfor det er en udfordring at hjælpe dem videre. Ifølge Frivilligrådet skal der ændres i nogle strukturer, herunder boligstøtte, forsørgelse og billige boliger, så denne målgruppe også kan få en bolig.

Derudover ser Frivilligrådet positivt på § 18 særpuljen "følgeven til at styrke overgang fra herberg til egen bolig", eftersom sådanne midler kan være tilskud til meget af det hidtil beskrevet arbejde. Dog er der en usikkerhed forbundet med disse bevillinger, da der er tale om midlertidige tilskud. Frivilligrådet ønsker en øget kontinuitet for borgerne, som kræver større og længerevarende økonomisk støtte.

Opsamlende vil Frivilligrådet gerne pointere, at målgruppens borgere er forskellige og at en løsning, som hedder 'one size fits all' ikke fungerer. Borgerne er forskellige, hvorfor forløbene bør være differentieret og tilpasset den enkelte. Det gælder i alle faserne mod livet i egen bolig. Fx bør man være opmærksom på, at der vil være forskellige behov i forhold til at flytte i egen bolig og forskellige opfattelser af, hvad et hjem er for den enkelte.

Afslutningsvis vil Frivilligrådet henlede opmærksomheden på, at ikke alle mennesker i hjemløshed opholder sig på herberger, før de flytter i egen bolig. I det lys er det vigtigt også at rette lyset mod, hvordan civilsamfundets lønnede og frivillige kræfter kan være med til at opbygge relationer og tillid med gadesovere, så der kan bygges bro til kommunale indsatser og hjælp med henblik på at komme i egen bolig.

Frivilligrådet vil til allersidst endnu engang benytte lejligheden til at opfordre kommunen til at blive bedre til at benytte civilsamfundet og de frivillige indsatser. De er oftest mere varige end nogle af de kommunale

indsatser – selvom der også sker udskiftning blandt de frivillige. Frivilligrådet mener, at det handler om, at tankegangen skal ændres, hvis frivilligheden skal tænkes ind, samtidig med, det kræver engagement fra ledelsen.

Tak for muligheden for inddragelse.

På vegne af Frivilligrådet i Københavns Kommune

Ole Abildgaard Mikkelsen, Næstformand